

Відгук

офіційного опонента доктора наук з фізичного виховання і спорту, професора Костюкевича Віктора Митрофановича на дисертаційну роботу Мітової Олени Олександрівни на тему «**Теоретико-методичні основи контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення**», представлену на здобуття наукового ступеня доктора наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.01 – Олімпійський і професійний спорт

Актуальність обраної теми. Ефективне управління процесом підготовки спортсменів у будь-якому виді спорту обумовлено багатовекторною системою контролю, що дозволяє здійснювати зворотні зв'язки між тренером та спортсменом і на цій основі підвищувати рівень управлінських впливів (В. Іванов, 1987; В. Платонов, 2004; 2015; О. Шинкарук, 2013).

Особливо високу актуальність проблема контролю має у командних ігрових видах спорту, змагальна діяльність в яких залежить від таких чинників, як: технічна і тактична підготовленість, рівень фізичної та функціональної підготовленості, а також характеристики морфологічних показників гравців (Т. Бомпа, 2003; М. Годик, А. Скородумова, 2010; Е. Дорошенко, 2013).

Важливо також усвідомлювати, що система контролю має відображати не лише специфіку кожного командного ігрового виду але і динаміку різних показників як в процесі річної підготовки, так у продовж багаторічного вдосконалення.

Саме комплексний контроль на кожному етапі багаторічної підготовки є підґрунтям для розробки моделей підготовленості та змагальної діяльності спортсменів, на основі яких здійснюється прогнозування успішності участі спортивних команд у національних та міжнародних змаганнях.

Отже, обрана тема дисертаційного дослідження Мітової Олени Олександрівни безсумнівно є актуальною відносно запитів теорії та практики спорту.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Дисертаційну роботу виконано згідно зі «Зведеним планом НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2011-2015 рр.» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України за темою: 2.6 «Теоретико-методичні основи вдосконалення тренувального процесу та змагальної діяльності в структурі багаторічної підготовки спортсменів» (номер держреєстрації 011U001168) та Тематичним планом наукових досліджень Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту на 2016-2020 рр., тема «Теоретико- методичні основи планування та контролю у спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення» (номер держреєстрації 0116U03012).

Роль автора, як співвиконавця теми, полягала в організації та проведенні експериментальних досліджень, у науковому теоретичному обґрунтуванні та розробці системи контролю в командних спортивних іграх для оптимізації управління процесом багаторічної підготовки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків. Усі наукові положення дисертації та висновки достатньою мірою обґрунтовані експериментальними даними, відповідають меті та завданням дослідження.

Ступінь вірогідності отриманих результатів забезпечується:

- проведенням багаторічного чотирьохетапного дослідження упродовж 2013-2020 р.р.;
- достатнім науковим і методичним рівнем досліджень на основі принципів методологічних положень: експериментального обґрунтування; виділення загального напрямку досліджень; відповідності проблематики основним елементам процесу пізнання;
- адекватним відповідно до мети роботи використанням методів дослідження.

Зокрема, в роботі було використано: аналіз і узагальнення даних спеціальної літератури та практичного досвіду; анкетування, системний метод; аналіз змагальної діяльності, педагогічне спостереження та тестування; методи оцінювання фізичного здоров'я психофізіологічні

методи, педагогічний експеримент, метод експертних оцінок, методи математичної статистики.

- залученням до дослідження необхідної кількості гравців, які брали участь у педагогічному експерименті;
- логічно обґрунтованого гіпотезою дослідження відповідно до поставлених мети та завдань.

Мета дослідження полягала у формуванні цілісної системи знань щодо контролю в командних спортивних іграх для оптимізації управління процесом багаторічної підготовки.

Мета роботи була досягнута у семи взаємозалежних завданнях.

Зокрема:

- здійснений аналіз етапу проблеми, узагальнений вітчизняний та світовий досвід реалізації контролю в багаторічній системі підготовки спортсменів;
- здійснено порівняльну характеристику систем контролю у провідних країнах світу;
- обґрунтовано підхід та розроблена концепція формування системи контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення;
- обґрунтовані та систематизовані критерії, тести, розроблена уніфікована система оцінок, що використовуються в процесі контролю в командних ігрових видах спорту;
- розроблена уніфікована комплексна система контролю на різних стадіях багаторічного тренування;
- розроблена технологія реалізації системи контролю у командних спортивних іграх у процесі багаторічної підготовки;
- сформовані основні положення про систему контролю і механізм її практичної реалізації в процесі підготовки спортсменів в ігрових видах спорту.

Об'єктом дослідження у дисертаційній роботі визначено управління

підготовкою та контроль підготовленості спортсменів в командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення.

В межах об'єкту уніфікована система контролю в процесі багаторічного вдосконалення підготовки спортсменів у командних спортивних іграх та технологія її реалізації розглядалася як **предмет дослідження**.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у формуванні системи знань, що розглядає контроль в органічному взаємозв'язку з етапами багаторічної підготовки; періодами річного циклу, видами підготовки; рівнем кваліфікації, віковими особливостями спортсменів; ігровими амплуа та психосоціальним статусом в команді та яка реалізована на якісно новому рівні в практиці з урахуванням сучасних вимог розвитку командних спортивних ігор.

У дослідженні обґрунтовано та запропоновано ієрархічну структуру системи знань щодо контролю в командних спортивних іграх, розроблено підхід до розробки системи комплексного контролю, обґрунтовано та розроблено концепцію формування системи контролю в процесі багаторічного вдосконалення гравців тощо.

В процесі дослідження підтверджено невідповідність педагогічного контролю в діючих навчальних програмних спортивних шкіл; набули подальшого розвитку знання щодо планування, організації, періодичності, структури та змісту контролю на різних етапах багаторічної підготовки.

Практична значущість одержаних результатів полягає у тому, що розроблений алгоритм, технологія реалізації та організаційно-методичні умови системи контролю можуть бути використані у різних командних ігрових видах спорту, а упродовж річного тренувального циклу так і на етапах багаторічного вдосконалення.

Результати дослідження впроваджено в навчально-тренувальний процес дитячо-юнацьких спортивних шкіл та спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву з баскетболу та футболу м.

Дніпра. Також, результати дослідження впроваджено у діяльність регіональних федерацій з баскетболу Дніпропетровської, Одеської, Львівської областей.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження оприлюднено на багатьох міжнародних науково-практичних конференціях упродовж 2013-2020 рр. Також, результати дослідження представлено на ліцензійних курсах для тренерів й Федерації баскетболу України категорій «PRO», «A» та «B».

Основні положення дисертаційної роботи викладено у 75 друкованих працях, серед яких: 38 статей – у наукових фахових виданнях України; 1 – у журналах, що індексуються у наукометричній базі Web of Science; 8 – у закордонних виданнях за напрямом дисертації; 27 – апробаційного характеру, 2 монографії, 3 навчальних посібники, 1 програма для ДЮСШ, СДЮШОР, УОР та ШВСМ з баскетболу. Також отримано 4 свідоцтва на реєстрацію авторського права.

Особистий внесок здобувачки в спільних публікаціях полягає в постановці проблеми, визначенні мети, завдань та виборі методів дослідження, статистичному аналізі та інтерпретації отриманих результатів, підготовці матеріалів до друку.

Характеристика основних положень дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота складається з анотацій, списку робіт автора, вступу, семи розділів, практичних рекомендацій, висновків, списку використаних літературних джерел, додатків. Обсяг основного тексту дисертації складає 415 сторінок. Робота проілюстрована 75 таблицями та 49 рисунками. Список використаних літературних джерел складається з 592 найменувань, з яких 490 кирилицею та 102 – латиницею.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, вказано на зв'язок з науковими планами, темами; сформульовано мету та завдання дослідження, визначено об'єкт та предмет дослідження, представлено методологію та методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичну значущість

дослідження; наведено дані щодо апробації дослідження, подана інформація щодо публікацій автора за темою дисертації.

У першому розділі **«Сучасний стан дослідження контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення як наукової проблеми»** авторкою дисертаційної роботи здійснено аналіз щодо сучасних світових тенденцій розвитку командних спортивних ігор та особливості підготовки спортсменів в цих видах спорту. У розділі проаналізовано формування системи контролю в спорті, підходи щодо оцінки стану, різних сторін підготовленості та змагальної діяльності у командних ігрових видах спорту за даними сучасних дисертаційних досліджень. У цьому розділі також схарактеризована система тестів та критеріїв оцінки різних складових підготовленості спортсменів-ігровиків.

На основі аналізу літературних джерел виявлено, що одним із шляхів оптимізації управління процесом багаторічної підготовки є формування цілісної системи змагань щодо контролю в командних спортивних іграх.

У другому розділі **«Методи та організація дослідження»** подана інформація про методологію, методи та організацію дослідження.

Методологія дослідження ґрунтувалася на визначенні наукової проблеми, напрямків дослідження, предметної області, об'єкта і предмета дослідження, емпіричних і теоретичних завдань, засобів і методів дослідження.

У розділі здійснено аналіз методів дослідження у відповідності до поставлених завдань.

У логічній послідовності описана організація багаторічного чотирьох-етапного дослідження.

У третьому розділі **«Порівняльна характеристика системи контролю у провідних країнах світу»** висвітлено динаміку розвитку командних спортивних ігор як підґрунтя формування сучасної системи контролю, проаналізовано підходи щодо оцінки змагальної діяльності в командних спортивних іграх, у тому числі, застосування комп'ютерних

технологій в системі контролю різних сторін підготовленості та стану гравців. У розділі здійснено порівняльний аналіз підходів, методів та критеріїв контролю сторін підготовленості у різних країнах світу та в Україні.

Авторкою встановлено, що система контролю повинна мати характерні змінні особливості з кожним етапом багаторічної підготовки.

Порівняльний аналіз системи контролю у провідних країнах світу дозволив автору визначити особливості та механізми здійснення контролю в командних ігрових видах спорту в процесі багаторічного вдосконалення у світовій практиці.

У четвертому розділі **«Обґрунтування підходу та концепції формування системи контролю в процесі багаторічної підготовки у командних спортивних іграх»** здійснено обґрунтування підходу до формування системи контролю в командних спортивних іграх, висвітлено концепцію формування системи контролю в процесі багаторічного вдосконалення, визначена ієрархічна структура знань про контроль з позиції системного підходу.

Мітовою О.О. розроблено концепцію формування системи контролю в процесі багаторічного удосконалення в командних спортивних іграх, що містить 4 складові, застосування якої дозволить на практиці системно та комплексно проводити контроль в командних спортивних іграх.

У розділі обґрунтовано та запропоновано ієрархічну структуру системи знань щодо контролю у командних спортивних іграх.

У п'ятому розділі **«Розробка уніфікованої комплексної системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення»** О. О. Мітовою здійснено обґрунтування уніфікованої комплексної системи контролю, а також визначено значущості сторін підготовленості та показників змагальної діяльності як підґрунтя розробки комплексної системи контролю гравців у командних спортивних іграх. У розділі визначений алгоритм комплексного контролю підготовленості

спортсменів у командних ігрових видах спорту, що базувався на системному, комплексному, індивідуальному, диференціальному та особистісно-діяльнісному підходах. У цьому розділі автором обґрунтовані критерії контролю у процесі багаторічної підготовки та здійснено формування системи тестів для оцінки підготовленості спортсменів в командних спортивних іграх.

На основі факторного аналізу Мітовою О. О. виявлена факторна структура технічної та спеціальної фізичної підготовленості баскетболістів на етапі попередньої базової підготовки.

Авторкою, також здійснена розробка системи оцінки підготовленості спортсменів у командних спортивних іграх.

У шостому розділі **«Технологія реалізації системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення»** здобувачкою наукового ступеня подана загальна технологія реалізації системи контролю у командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення.

Структурними складовими технології є: мета, підходи, принципи, контроль, організаційно-методичні умови, етапи впровадження, критерії ефективності.

Дослідження показали, що підходи до контролю у більшості ігрових видів спорту не відповідають сучасним тенденціям розвитку цих видів спорту та не повною мірою враховують їх специфіку.

О. О. Мітовою доведено, що впровадження технології реалізації системи контролю в процесі багаторічного вдосконалення дозволить більш ефективно вирішувати завдання кожного етапу багаторічної підготовки, що дозволить підвищити ефективність засвоєння програмного матеріалу, усунути форсування навчально-тренувального процесу у системі дитячо-юнацького спорту, підвищити рівень управління тренувальною та змагальною діяльністю.

У цьому розділі «Аналіз та узагальнення результатів дослідження» авторкою здійснено узагальнення результатів дослідження як теоретичного змісту так і отриманих емпіричних даних. У дослідженні підтверджено дані про невідповідність педагогічного контролю в діючих навчальних програмах для ДЮСШ, СДЮСШ, ШВСМ (Ж. Козіна, 206-2020; В. Матяш, 2016; Н. Нестерренко, 2016; В. Онищенко, 2019; М. Безмилов, 2016, 2020).

У дослідженні набули подальшого розвитку знання щодо планування, організації, періодичності та змісту контролю в командних ігрових видах спорту (Л. Айрапетьянц, 1991; А. Власов, 2004; Л. Поплавський, 2004; В. Губа, 2006; М. Годік, А. Скородумова, 2010; Е. Дорошенко, 2013; В. Костюкевич, 2017, 2020; В. Корягін, 2018; В. Тищенко, 2020; Г. Лісенчук, 2020), а також щодо контролю рівня загальної та спеціальної фізичної підготовленості, техніко-тактичної підготовленості та змагальної діяльності на етапах багаторічної підготовки спортсменів командних спортивних ігор (І. Стасюк, 2014; Д. Середюк, 2016; В. Тищенко, 2018; О. Шинкарук, 2020).

Новими даними у дослідженні є:

- сформована система знань, що розглядає контроль в органічному взаємозв'язку з етапами багаторічної підготовки спортсменів командних спортивних ігор;
- концепція формування системи комплексного контролю в процесі багаторічного вдосконалення в командних спортивних іграх;
- розробка уніфікованої комплексної системи контролю для командних спортивних ігор в процесі багаторічного вдосконалення.

Отже, поставлені мета та завдання наукового пошуку за темою дисертаційної роботи у даному дослідженні вирішені у повній мірі.

Стиль та мова дисертації. Дисертаційна робота написана українською мовою, витримано відповідно до наукового стилю викладу матеріалів.

Структура та зміст автореферату повністю відображає результати дослідження, що представлені у дисертації.

Загалом, позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, варто зазначити ряд дискусійних положень та недоліків.

1. У 1-му розділі здійснено аналіз специфічних принципів спортивної підготовки, що не було предметом дослідження у даній дисертаційній роботі.

2. У 1-му розділі варто було б більш розлого проаналізувати публікації щодо контролю тренувальних ефектів – термінового, відставленого, кумулятивного, контролю тренувальних навантажень різної величини та спрямованості, а також контролю тренувальної роботи. Ці складові входять до комплексного контролю, що розглядається авторкою у наступних розділах дисертаційної роботи.

3. Варто зазначити дискусійне питання щодо понять: тест, тестування. У спортивній науковій літературі тест, тестування (англ. test випробовування) – програма, схема процесу вимірювання, випробування з метою визначення актуальних чи потенційних властивостей або можливостей спортсмена. Тести розподіляються: рухові тести; стандартні функціональні проби; максимальні функціональні проби. У рухових тестах необхідно показати максимальний результат при дотриманні суворо-регламентованих умов. Тому, можливо, під час контролю за технічною майстерності спортсменів, більш доцільно було б використовувати не тести, а контрольні вправи, наприклад, кидки у кошик з різних точок, не може бути тестом, тому що ця вправа не регламентується часом виконання.

4. У 3-му розділі доцільно було б розробити структуру та зміст контролю на кожному етапі річного макроциклу в командних спортивних іграх.

5. Комплексний контроль передбачає використання уніфікованої системи оцінок. Тобто, показники з різними одиницями вимірювання мають бути зведені до уніфікованої одиниці вимірювань (бали чи умовні одиниці). Для цього можливо було б розробити, наприклад, десятибальну шкалу

оцінювання підготовленості та змагальної діяльності спортсменів командних спортивних ігор.

6. В тексті роботи (ст. 207) здобувачка наукового ступеня стверджує, що контроль ефективності підготовки спортсменів у командних спортивних іграх здійснюється на основі таких принципів, як: концентрація зусиль вчених та фахівців на вдосконалення методів контролю та зміцнення та розвиток інфраструктури забезпечення системи контролю. Варто зауважити, що це у більшій мірі відноситься до програми заходів, а принципи передбачають дотримання відповідних положень, правил, закономірностей, алгоритму дій тощо.

7. У 4-му розділі (рис. 4.9) представлений контроль у системі підготовки спортсменів на прикладі командних спортивних ігор. На рисунку відсутній такий вид контролю як контроль функціональної підготовленості спортсменів. Рівень функціональної підготовленості визначається специфічними тестами і має входити у систему комплексного контролю спортсменів.

8. У 5-му розділі здійснено розлогий аналіз щодо результатів опитування респондентів відносно системи контролю у командних спортивних іграх. Для кращого сприйняття матеріалу доцільно було б проілюструвати отримані результати дослідження рисунками чи таблицями.

9. Висновки в основному відповідають поставленим меті та завданням і у повній мірі відображають науковий аналіз проблеми контролю в командних спортивних іграх на етапах багаторічного вдосконалення. В той же час, в дослідженні проводився педагогічний експеримент, результати якого варто було проілюструвати цифровим матеріалом у висновках.

10. У дисертаційній роботі є деякі орфографічні та технічні помилки, зокрема: ст. 73, 109, 122, 217, 304, 317, 409.

Зазначені зауваження та недоліки в переважній більшості носять дискусійний характер та не впливають на позитивний зміст дисертаційної роботи.

Загальний висновок. Враховуючи актуальність теми дослідження, наукову новизну, практичне значення, ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків, можна констатувати, що дисертаційна робота «Теоретико-методичні основи контролю в командних спортивних іграх в процесі багаторічного вдосконалення» є самостійним і завершеним науковим дослідженням, що відповідає вимогам пунктів 9,10 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. за № 567 (зі змінами), а її автор – Мітова Олена Олександрівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора наук з фізичного виховання та спорту за спеціальністю 24.00.01 – Олімпійський і професійний спорт.

Офіційний опонент:

доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор, професор кафедри теорії і методики спорту Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

